

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

INFORME / MEMÒRIA CIENTÍFICA

**CONTROL ARQUEOLÒGIC
AL CARRER REC COMTAL, 17-23**

**BARCELONA
EL BARCELONÈS**

11 - 13 DE FEBRER DE 2004

CODI M.H.C.B.: 031/04

AUTOR

ÀLEX VIDAL SÁNCHEZ

DATA

6 DE MAIG DE 2004

**CONTROL ARQUEOLÒGIC AL CARRER REC COMTAL, 17-23
BARCELONA. EL BARCELONÈS
11 - 13 DE FEBRER DE 2004**

Execució: Actium Patrimoni Cultural, S.L.

Direcció Tècnica: Àlex Vidal Sánchez

Promoció i finançament: Serveis Integrals de Manteniment Rubatec, S.A.

**CONTROL ARQUEOLÒGIC AL CARRER REC COMTAL, 17-23
BARCELONA. EL BARCELONÈS
11 - 13 DE FEBRER DE 2004**

SUMARI

1.INTRODUCCIÓ	4
2. SITUACIÓ.....	4
3. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	6
4. MOTIVACIÓ.....	6
5. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ANTECEDENTS.....	6
5.1. ANTECEDENTS HISTÒRICS	6
5.2. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS.....	7
6. METODOLOGIA	8
7. TREBALLS REALITZATS I RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ	8
RASA 1	9
RASA 2.....	9
CALA 1	9
CALA 2	10
RASA 3.....	10
FINALITZACIÓ DE LA INTERVENCIÓ.....	10
8. CONCLUSIONS	11

ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA.

ANNEX 2: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA.

CONTROL ARQUEOLÒGIC AL CARRER REC COMTAL, 17-23

BARCELONA. EL BARCELONÈS

11 - 13 DE FEBRER DE 2004

1.INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria que presentem fa referència als treballs de la intervenció arqueològica realitzada al carrer Rec Comtal de Barcelona entre els dies 11 i 13 de febrer de 2004.

La intervenció arqueològica ha estat motivada per les obres promogudes per l'Ajuntament de Barcelona, que ha de realitzar una rasa per instal·lar el circuit de cables necessari per tal de posar tres punts d'enllumenat. El tram escollit respon al paviment del carrer del Rec Comtal, 17-23.

Les tasques arqueològiques han consistit en el seguiment arqueològic de l'obertura de la rasa sobre el paviment del carrer i en el control de la possible aparició de restes arqueològiques en el subsòl d'aquesta part de la ciutat. L'indret de l'actuació s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric.

La direcció tècnica de seguiment i control i arqueològic ha estat duta a terme per l'arqueòleg d'ACTIUM PATRIMONI CULTURAL S.L. Àlex Vidal Sánchez, qui ha estat autoritzat amb el corresponent permís de la Direcció General del Patrimoni Cultural. Els treballs han finalitzat a dia 13 de febrer de 2004. El projecte d'intervenció i la supervisió dels treballs han estat realitzats pel Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, engegant el procés de recerca preventiva per a la localització de possibles restes patrimonials afectades per l'actuació urbanística.

2. SITUACIÓ

La intervenció arqueològica s'ha dut a terme en el tram del carrer Rec Comtal comprès entre els números 17 i 23. L'indret es situa al límit nord-est del barri de Sant Pere de Barcelona, al districte de Ciutat Vella.

Les coordenades UTM de la rasa són:

X: 431547,70

Y: 4582606,81

Z: 7.47 m.s.n.m.

Plànol de Situació: 1:100.000

Plànol de Situació: 1:20.000

3. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

L'àmbit d'actuació es situa al bell mig del Pla de Barcelona, concretament en el sector denominat pla de baix, caracteritzat pel domini de materials al·luvials aportats per rieres, torrents i aigües d'escorrentiu provinents de la Serra de Collserola. Aquesta plana antigament es desdibuixava per petits turons de poca alçada, com el Tàber o el Turó dels Ollers, tots ells engolits ja des de l'incipient urbanisme de la ciutat de Barcelona.

El solar on s'ha realitzat l'actuació arqueològica es situa a 4,47 m.s.n.m., i el seu subsòl, en la capa més exterior, és formada per diversos estrats d'argiles, alguns d'ells d'elevat component calci.

4. MOTIVACIÓ

La intervenció arqueològica ha estat motivada per les obres promogudes per l'Ajuntament de Barcelona, que ha de realitzar una rasa per instal·lar el circuit de cables necessari per tal de posar tres punts d'enllumenat. El tram escollit respon al paviment del carrer del Rec Comtal, 17-23. Aquests treballs han estat portats a terme sota el finançament de l'empresa Serveis Integrals de Manteniment Rubatec, S.A.

5. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ANTECEDENTS

5.1. ANTECEDENTS HISTÒRICS

El carrer del Rec Comtal es troba situat al districte de la Ciutat Vella de la ciutat de Barcelona (Barcelonès), en una zona propera al nucli primigeni de Barcelona. Es tracta d'un indret amb terrenys quaternaris, localitzat entre els antics cursos d'aigua de les rieres que transcorrien per l'actual avinguda del portal de l'Àngel i el carrer del Pi i per la riera de Sant Joan o la de Merdança. Així doncs, es tractava bàsicament d'una zona d'aiguamolls poc apte per l'hàbitat.

L'espai que ocupa la nostra zona en estudi es trobava en època romana fora de la muralla de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, fundada entre els anys 15 a.C. i 13 a.C., restant adscrita a l'*ager* de la ciutat romana. A la zona exterior de la muralla s'ubicaven les *villae* rústiques de producció agrícola (activitat no permesa a l'interior) i també es localitzaven les zones de necròpolis que, situades a banda i banda de la Via Augusta, ocupaven les zones des de la Plaça de l'Àngel fins a Santa Maria del Mar.

L'ocupació del territori continuarà sent minsa i molt dispersa fins arribar a l'època alt-medieval. A partir del segle X comença a ocupar-se l'espai suburbà amb l'aparició de nous nuclis de població anomenats *burgs* o *vilanoves*. Un d'aquests nous nuclis esdevindrà la Vilanova de Mar a l'espai localitzat a ambdues bandes del camí que comunicava la porta de la muralla romana (a la plaça de l'Àngel) i la basilica de Santa Maria del Mar.

El Rec Comtal, documentat a partir del segle X, es convertirà en l'eix vertebrador d'aquesta part del barri. Aquest, proveïa d'aigua potable a la població permetent també els cultius de regadiu o el funcionament dels molins, i resultant essencial posteriorment per a l'establiment de noves activitats de caire artesanal que requerien l'aigua en els seus processos de producció; tals són els casos dels curtidors i tintorers entre d'altres. Finalment, va acabar funcionant com una gran claveguera.

El Rec Comtal entrava a Barcelona pel Portal Nou, a prop de la plaça de Sant Agustí Vell, i transcorria al llarg de la zona nord-est de la ciutat per desembocar finalment en algun indret de l'actual parc de la Ciutadella. En relació a la nostra àrea d'estudi hem de dir que el Rec passava per davant de la línia de façana de la finca del carrer del Rec Comtal, 17 i pels límits dels números 11A - 11B i 12 del passatge de Sant Benet.

Durant els segles XI i XII l'àrea que ens ocupa forma part d'uns dels primers eixamples medievals habitats fora de les muralles romanes i pertanyents a l'antic barri medieval de Sant Pere. A més els documents parlen de terrenys ocupats bàsicament per horts i diverses construccions. A finals del segle XIII tota l'àrea es troba urbanitzada i s'inicia l'edificació de grans palaus (carrer Montcada) i l'establiment de diversos ordres eclesiàstics, tals com els dominics que fundaren el convent de Santa Caterina creant una illa dins la xarxa urbana motivada pels canvis en el traçat d'alguns carrers. El barri continuarà creixent entre els segles XV i XVII, però la gran modificació de la fisonomia de la ciutat i del barri de la Ribera es produirà un cop finalitzat el conflicte de la Guerra de Successió amb la victòria de Felip V. La derrota definitiva l'any 1714 provocà el desmantellament de part del barri de la Ribera amb la finalitat de construir la nova ciutadella militar; a més es va modificar el traçat original del Rec Comtal.

Durant el segle XIX es produeix una altre reforma important del teixit urbà amb la nova política d'obertura de carrers que travessaven el casc antic per tal de descongestionar la trama medieval i l'enderrocament de la ciutadella. Es portarà a terme l'obertura del carrer Princesa, l'any 1853 i, la Via Laietana o l'avinguda Francesc Cambó ja al segle XX. Des de finals del segle XX s'està realitzant un important procés de renovació del barri, amb l'enderrocament d'illes senceres d'edificis per tal d'alliberar espais, edificar i la instal·lació dels serveis necessaris com és el nostre cas.

5.2. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

L'activitat arqueològica en aquesta zona de la ciutat s'havia caracteritzat principalment en un seguit d'intervencions d'urgència de poca magnitud, centrades en l'obertura de trams de carrers o solars degut a la remodelació urbanística del barri en els darrers anys. Volem destacar les diferents cates i sondejos realitzats al carrer Comerç, el Passeig Picasso, el Paseig del Born i a Pla de Palau, aportant una valuosa informació sobre la trama urbana del barri d'origen medieval. No obstant, seran les excavacions arqueològiques realitzades al solar de l'antic Mercat del Born, motivades pel projecte de construcció de la Biblioteca Provincial de Barcelona, les que aportaren la principal font de documentació del barri medieval. Les excavacions posaren al descobert una bona part del barri antic de la Ribera, destruït a partir de l'any 1714 com a conseqüència dels esdeveniments tan coneguts.

La intensa intervenció arqueològica realitzada a l'interior del popular Mercat del Born va permetre documentar una part important de l'evolució urbanística i històrica d'aquesta zona de la ciutat des dels seus orígens medievals fins al moment de la seva destrucció al segle XVIII. I allò que volem destacar d'aquella llarga actuació és

precisament l'objecte del nostre estudi: la presència ben documentada del conegut Rec Comtal.

Totes aquestes intervencions esmentades i d'altres han esdevingut essencials, ja que han aportat nombroses dades molt valuoses que ens ajuden a ampliar el coneixement històric d'aquesta antiga part de la ciutat i d'un dels primers nuclis medievals que conformaven la ciutat de Barcelona.

6. METODOLOGIA

La zona on s'ha portat a terme la nostra intervenció arqueològica es localitza sobre la vorera del carrer del Rec Comtal entre la finca nº 15 i el Passeig Lluís Companys seguint la línia de façana de manera intermitent. El plantejament de les obres ha estat dissenyat per l'empresa SIM RUBATEC, S.A. que també ha proporcionat la peonada necessària i la maquinària més adient per portar a terme les obres.

L'obertura del subsòl s'ha realitzat de forma totalment manual per mitjà de tres rases excavades sobre el paviment de la vorera del carrer esmentat per a la instal·lació del cablejat de llum. Les tres rases, de llargades diferents segons les circumstàncies, mantenen uns 40 cm d'amplada regularment i baixen fins a una profunditat d'entre 45 i 50 cm. Així mateix, per necessitats de l'obra es van realitzar dues petites cales amb la finalitat de connectar els nous serveis amb els punts de llum preexistents. Aquests sondejos també van estar controlats arqueològicament en tot moment ja que baixaven fins als 90 cm de profunditat, per tant, en un possible punt d'aparició de restes arqueològiques. La runa acumulada s'abocava directament sobre un contenidor que era buidat regularment.

A l'hora d'enregistrar els possibles estrats documentats s'ha utilitzat el mètode Harris/Carandini, assignant un número d'Unitat Estratigràfica (UE) per a cadascun dels estrats, farciments, retalls o qualsevol altre element d'entitat aparegut durant el procés d'excavació. Com a intervenció portada a terme a Barcelona s'ha identificat amb un número de codi del Registre d'Intervencions Arqueològiques del Servei d'Arqueologia (MHCB), el qual constarà a tota la documentació aportada i als possibles materials extrets de l'excavació. En el nostre cas correspon el codi 030/04 i així constarà arreu. Des de l'inici del procés s'ha realitzat la corresponent documentació fotogràfica en format de diapositiva i fotografia digital. El registre de diapositives portarà el mateix codi que el de la intervenció arqueològica juntament amb el número identificador de l'inventari fotogràfic. Al final del present treball s'adjunta la documentació gràfica resultant de l'excavació que inclou la planimetria general de resultats de la intervenció, així com en relació al projecte urbanístic ja esmentat.

7. TREBALLS REALITZATS I RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Les dues primeres rases obertes es localitzen seguint la direcció que pren el carrer del Rec Comtal cap a el Passeig de Lluís Companys, excavades de manera contínua i només interrompudes per dues petites cales rectangulars a l'inici i al final d'elles. La tercera rasa la trobem davant del número 23 del mateix carrer, just a la cantonada de la façana. A l'hora de descriure cadascuna de les rases i cales hem escollit l'ordre cronològic en què s'excavaren i les hem atorgat un número per facilitar la seva identificació. Cal assenyalar també que en tots els casos primer s'ha procedit a l'aixecament de les lloses que conformen el paviment del carrer (d'uns 5 cm de

gruix) i a l'extracció d'una primera capa de ciment (d'uns 20 - 25 cm de gruix) que actuava com a part de l'arranjament del carrer actual. Durant la descripció dels nivells exhumats hem considerat adient obviar aquests dos elements repetitius que no aportaven cap dada significativa. De tal manera, cada unitat estratigràfica descrita aquí apareix coberta per aquells encara que no es faci referència directa.

D'aquesta manera tenim:

RASA 1

Rasa oberta a partir del número 15 del carrer del Rec Comtal, de direcció sud – nord i 19'6 metres de llargada per 0'40 metres d'amplada. La seva profunditat oscil·la entre els 40 i els 50 cm segons el tram excavat. S'ha documentat un únic estrat sota el paviment del carrer:

UE 1: Estrat de sauló i terra remenada d'uns 25 cm de profunditat barrejat amb material de construcció actual, plàstic i altres elements moderns que colmata l'interior de la rasa fins a la cota final.

Rasa de resultats negatius en quant a l'aparició d'estructures o altres elements arqueològics que indiquin una acció antròpica antiga. Nivell interpretat com a rebliment amb sorra i terra durant alguna remoció moderna del subsòl amb motiu d'obres de diversa naturalesa.

RASA 2

Rasa oberta a continuació de la rasa 1 de 11'2 metres de llargada i 40 cm d'amplada. La profunditat assolida aquí oscil·la entre els 45 i els 50 cm. S'ha documentat un únic nivell per sota del paviment actual del carrer:

UE 2: Estrat de sauló i terra remenada d'uns 25 cm de profunditat barrejat amb material de construcció actual, plàstic i altres elements moderns que colmata l'interior de la rasa fins a la cota final.

Rasa de resultats negatius en quant a l'aparició d'estructures o altres elements arqueològics que indiquin una acció antròpica antiga. Nivell interpretat com a rebliment amb sorra i terra durant alguna remoció moderna del subsòl amb motiu d'obres de diversa naturalesa.

CALA 1

Sondeig rectangular de 1'80 X 1 metres a uns 9 metres de l'inici de la rasa 1. La seva profunditat màxima és de 90 cm documentant-se els següents nivells per sota del paviment del carrer:

UE 3: Estrat de sauló i terra remenada barrejat d'uns 20 cm de profunditat amb material de construcció actual, plàstic i altres elements moderns que colmata l'interior de la rasa fins a una profunditat de 50 cm per sota de la cota del carrer. Cobreix directament l'UE 4.

UE 4: Estrat de terra compactada marronosa i intrusions d'argila i sorra barrejat amb pedres de petit tamany molt irregulars i fragments moderns de material de construcció (teula moderna i fragments de morter). D'una profunditat d'uns 40 cm fins a la cota final del sondeig, és cobert per l'UE 3.

Sondeig de resultats negatius en quant a l'aparició d'estructures o altres elements arqueològics que indiquin una acció antròpica antiga en aquest punt. Els nivells recuperats s'interpreten com a remocions modernes del terreny.

CALA 2

Sondeig rectangular de 1'80 x 1 metres obert al final de la rasa 2. La seva profunditat màxima és de 90 cm documentant-se els següents nivells per sota de la llosa del carrer i el nivell de fonamentació (d'uns 30 cm).

UE 5: Estrat d'uns 50 cm de profunditat fins a la cota final del sondeig format per terra molt remenada amb elements constructius d'enderroc, pedres de tamany mig i petit i fragments de morter, sense la presència de cap material ceràmic.

Sondeig de resultats negatius en quant a l'aparició d'estructures o altres elements arqueològics que indiquin una acció antròpica antiga en aquest punt. L'estratigrafia recuperada en aquest punt sembla respondre a un important nivell d'enderroc corresponent a alguna edificació de cronologia indeterminada amb les actuals limitacions del sondeig.

RASA 3

Rasa d'uns 6'50 metres de llargada i 0'40 metres d'amplada oberta al final del carrer del Rec Comtal fent cantonada amb el Passeig Lluís Companys. La seva profunditat màxima és de 50 cm des de la cota del paviment del carrer enregistrant-se:

UE 5: Estrat d'uns 20 – 25 cm de profunditat fins a la cota final de la rasa de sauló i terra remenada barrejat amb material de construcció actual i altres elements moderns que colmaten l'interior de la rasa.

Rasa de resultats negatius en quant a l'aparició d'estructures o altres elements arqueològics que indiquin una acció antròpica antiga. Nivell interpretat com a colmatació amb sorra i terra durant alguna remoció moderna del subsòl amb motiu d'obres de diversa naturalesa.

FINALITZACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

Una vegada obertes i documentades totes les rases es va procedir a la instal·lació dels serveis d'enllumenat objecte de la present intervenció. Seguidament es van tapar totes les rases amb la mateixa terra excavada i es va piconar cadascuna d'elles. Finalment, es procedí a la repavimentació del carrer amb la col·locació de totes les lloses aixecades durant l'excavació.

8. CONCLUSIONS

Un cop descrites les feines realitzades i els resultats obtinguts durant la nostra excavació passarem a fer esment de les conclusions a les quals hem arribat.

Tal i com s'ha indicat al llarg del present treball, les tres rases i les dues cales obertes en el subsòl d'aquest punt del carrer del Rec Comtal han donat resultats negatius en quant a la presència de restes mobles o immobles que demostrin una ocupació antròpica en època antiga. En aquest sentit hem de tenir en compte, però, un factor determinant com és la mínima profunditat assolida durant l'excavació de les rases, no superant els 50 cm en la majoria de casos a excepció de l'obertura de les cales 1 i 2 (amb 90 cm). Això obeeix a unes necessitats específiques de la intervenció, que no precisava arribar a unes cotes més baixes per tal de portar a terme la instal·lació dels serveis de llum ja esmentats. Amb tal motiu es presenta força complicat el fet de poder documentar algunes restes de valor històric o arqueològic que, de ben segur es localitzarien en unes cotes inferiors a les assolides en aquest tram del carrer.

Per tant, al llarg del tram *excavat* del carrer del Rec Comtal, no hem pogut documentar cap element o indicatiu que apunti a la localització de l'antic Rec Comtal (que transcorria per aquesta part de la ciutat) o qualsevol altre àrea ocupada per habitatges o espais de la ciutat medieval, dins de l'antic barri medieval de Sant Pere. Així mateix, tampoc aquí ha sigut possible (a causa dels motius apuntats anteriorment) l'enregistrament de dades en referència a una clara ocupació contínua d'aquesta part de la ciutat en època moderna, la qual amb tota seguretat pensem que va existir malgrat els resultats d'una intervenció molt limitada com és l'actual.

En quant a l'estratigrafia recuperada durant els treballs d'excavació de les rases 1, 2 i 3 i de la cala 1 sembla que responen clarament a aportacions modernes originades per les obres d'arranjament del carrer actual. No obstant, el nivell buidat a l'interior de la cala 2, és resultat d'una acció antròpica diferent a la dels casos anteriors amb un important nivell d'enderroc d'habitatge documentat. A causa de l'absència total de materials ceràmics de cap tipus relacionats amb aquest nivell, s'esdevé força complicat poder d'adscriure cronològicament aquest fet, però tenint en compte els antecedents històrics prou coneguts succeïts entre els anys 1715 i 1718 en el barri de la Ribera, pensem que respondria a una petita mostra (documentada només en aquesta cala) de l'enderroc provocat pel desmantellament de part del barri per tal de construir la nova Ciutadella militar; els paral·lelismes amb les restes exhumades a l'interior del Mercat del Born (en una zona molt propera), amb un important nivell d'enderroc a tota la superfície excavada, són evidents. Però una altra vegada cal recordar que estem davant unes evidències poc clares a causa del caràcter de la nostra intervenció.

Àlex Vidal Sánchez

ACTIUM PATRIMONI CULTURAL, SL

6 de maig de 2004

ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ÍNDEX DE FOTOGRAFIA*FOTOGRAFIA DESCRIPCIÓ*

1	Obertura de la rasa 1.
2	Excavació de la rasa 2.
3	Instal·lació de serveis a l'interior de la rasa 2.
4	Instal·lació de serveis a l'interior de la rasa 2.
5	Rasa 1 un cop excavada.
6	Instal·lació de serveis a l'interior de la rasa 2.
7	Excavació de la cala 1 per a la instal·lació de serveis.

FOTO 1: Obertura de la rasa 1.

FOTO 2: Excavació de la rasa 2.

FOTO 3: Instal·lació de serveis a la rasa 2.

FOTO 4: Instal·lació de serveis a la rasa 2.

FOTO 5: Rasa 1 un cop excavada.

FOTO 6: Instal·lació de serveis a la rasa 2.

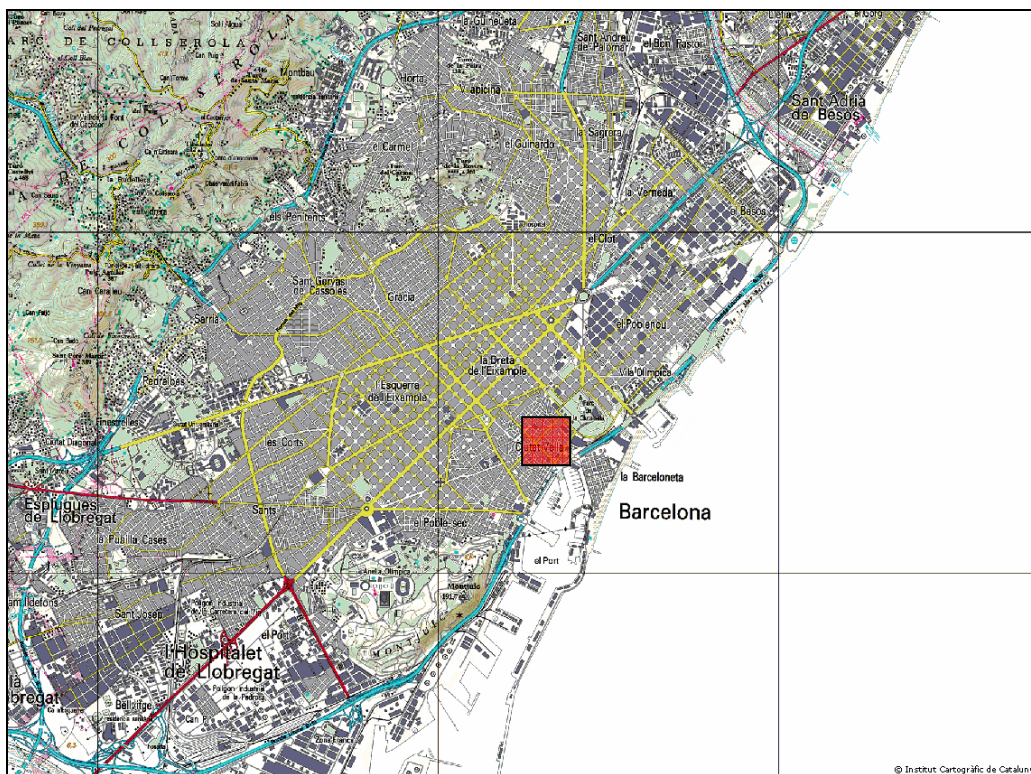
FOTO 7: Excavació de la cala 1 per a la instal·lació de serveis.

ANNEX 2: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

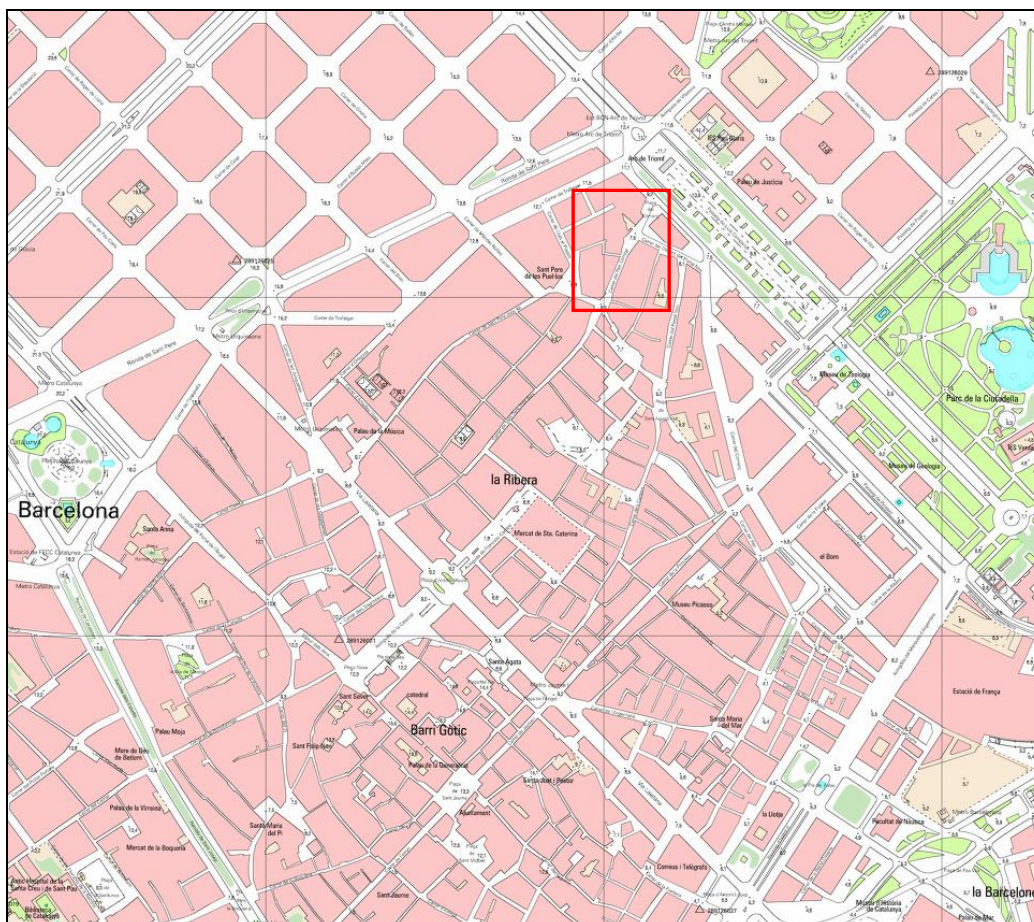

ÍNDIX DE PLANIMETRIA

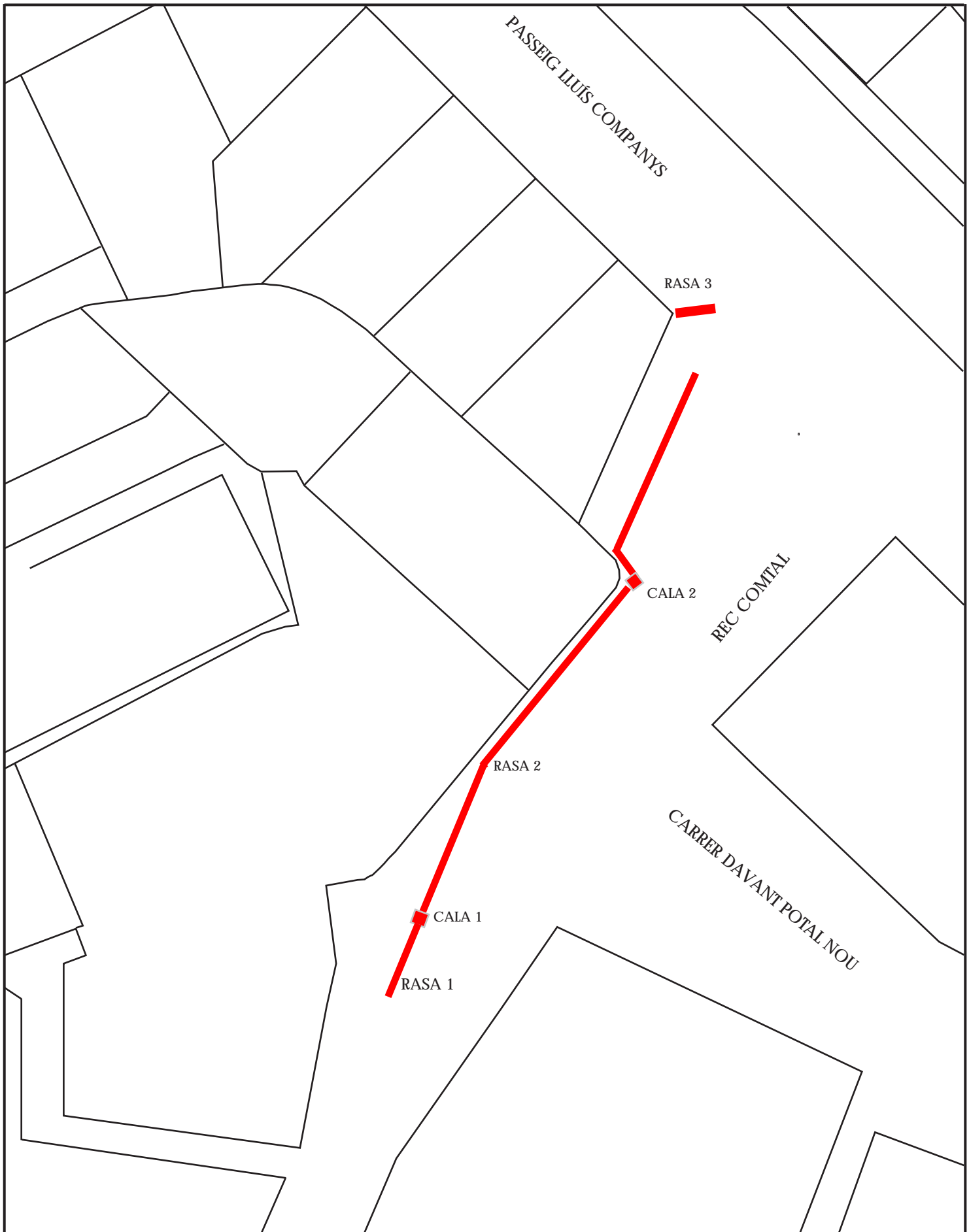
<i>DOCUMENT</i>	<i>TIPUS</i>	<i>TÍTOL</i>	<i>ESCALA</i>
1	Mapa	Situació de la rasa I	1/50.000
2	Mapa	Situació de la rasa II	1/5.000
3	Mapa	Situació de les rases en la trama urbana	1/500

PLÀNOL 1: Situació 1:50.000

PLÀNOL 2: Situació 1:5.000

INTERVENCIÓ: CARRER DEL REC COMTAL, BARCELONA EL BARCELONÈS	TÍTOL PLÀNOL: PLANTA GENERAL: SITUACIÓ DE LES RASES	PROMOCIÓ: SIM RUBATEC, S.A.	DATA: FEBRER DE 2004 DIRECCIÓ TÈCNICA: ÀLEX VIDAL SANCHEZ		
				ESCALA 1:500	PLÀNOL 3